

Evald Flisar: *Na poti v nebesa sem se oglasil v peklu. Potopisni eseji*. Ljubljana: Vodnikova založba (DSKG), KUD Sodobnost International, 2004.

“... na poti v domnevna nebesa sem obtičal v peklu človeške nepopolnosti – res nevrotik raje kakor Buda. [...] Morda sem pisatelj, ki zna razmišljati; ki si upa biti odkrit. Če je to dovolj, mogoče ne bom pristal v peklu, ko se bo delila pravica.”

Nebesa – a le domnevna, pekel človeške nepopolnosti pa je tu, in realen. Ne le pekel, ki ga povzročajo nepopolnost in neumnost bližnjih, predvsem gre za pekel znotraj “pisatelja, ki si upa biti odkrit”. Nenehno spraševanje o smislu življenja, a hkrati spoznavanje, da je smisel življenja le ena izmed pravljič (*Smisel življenja in druge pravljičice*). Čeprav pripovedovalec išče pot v nebesa, hkrati ugotavlja, da bi bog moral biti v nas, ne v nekem imaginarnem, oddaljenem kraju, imenovanem nebesa: “Bog, v začetku simbol najvišjih in plemenitih vrednot, je bil izrinjen iz človeka v nebesa, postal je stvar.” Flisarjeve trditve si hkrati že nasprotujejo, kot da nam hočejo povedati: dokler živimo, smo na poti, vsaka naša ugotovitev je le ena od ugotovitev na poti, nikoli ni ciljna ugotovitev. Tudi občasna razsvetljenja so ne le *občasna*, pač pa tudi *začasna*, pripovedovalec se kmalu spet pogrezne v kaos svojega življenja. Neizpodbitna kvaliteta Flisarjevih razmišljanj je namreč prav *odkritost*, ki jo ugotavlja pri sebi; natančna introspekcija, kateri se podvrže, da bi preveril resničnost naukov najrazličnejših filozofskih tradicij.

Knjiga je razdeljena na štiri sklope esejev: *Smisel življenja in druge pravljičice*, *Na poti v nebesa sem se oglasil v peklu*, *Kako nasmejati kralja in užaliti Hillary Clinton* in *Potovanje preblizu*. Avtor jih v predgovoru označi za “muzej refleksivnih prebliskov iz moje bližnje preteklosti”, knjigo pa podnaslovi: *Potopisni eseji*.

Evald Flisar, eden najplodnejših in najbolj priljubljenih slovenskih pisateljev, se je v zavesti bralca zasidral kot pisec

romanov o poti, ki ni nikoli samo premagovanje razdalje, pač pa je predvsem duhovna pot. Če je potopis pisanje o poti (duhovni ali realni), je oznaka potopisni eseji ustrezna. Nikakor pa ne gre za potopis, ki je pogosto bolj reportaža z nekega eksotičnega potovanja. Tudi avtor začuti, da bi bilo podnaslov dobro natančneje definirati: "Zato eseji, ki vam jih ponujam v branje, niso refleksije s poti, ampak so tudi poti skozi refleksije, historiat življenja v gibanju [...]". Tako se bralec v prvih dveh esejih ne premika po geografskih širinah, pač pa sledi razmišljanjem pisatelja o najrazličnejših temah, ki nimajo skupnega središča, pač pa se svobodno prelivajo druga v drugo. Flisarjevega eseja ne povezuje ena tema, prej bi lahko rekli, da gre za meditacije, ki jih prekinjajo pogosti duhoviti prebliski (tako recimo ugotovitev, da se ljudje ne ukvarjajo več s smislom življenja, če to ne prinaša dobička, spremlja najdba knjige z intrigantnim naslovom *Od Bude do Beckhama*).

Pisatelj zaznava spremembe, ki jih je prinesel razvoj kapitalizma, najprej s svojimi prvimi znanilci (izpostavljena sta supermarket in daljinec), nato pa z globljo družbeno spremembo. Seveda se Flisar vrača tudi k zanj značilnim "večnim" vprašanjem: "ali je Bog; ali je treba najti odgovor na to vprašanje", še močneje se odpira tema smrti in minevanja in s tem klasično vprašanje: "Ali lahko živim, kot da je vsak dan moj zadnji?" Drugi sklop z naslovom *Na poti v nebesa sem se oglasil v peklu* se ukvarja predvsem z osebno srečo, vzrokom za izgubo otroške nedolžnosti in vlogo pisatelja. Slednjo prikaže z metaforično podobo cigana Melkida iz Marquezovih *Sto let samote*, ki s svojim magnetom izvablja iz kotov "vse tiste majhne reči, ki smo jih založili in izgubili in jih zaradi pomanjkanja časa ne iščemo več, čeprav jih hudo pogrešamo. In ko z magnetom zbere te majhne izgubljene reči, jih mora z alkimijskim procesom umetnosti predelati v košček zlata, ki bo tako čist in jasen, da bo v njem vsakdo, ki si ga bo dvignil pred oči, uzrl tiste svoje poteze, ki jih ne more ali noče videti. Samo tako pisatelj ne bo le umetnik, ampak tudi (kot je bil zmeraj) mag, zaklinjevalec višjih sil, spreminjevalec sveta".

Umetnik, njegova vloga, podoba in samopodoba stoji tudi v središču tretjega sklopa *Kako nasmejati kralja in užaliti Hillary Clinton*, le da tokrat vidi njegovo vlogo bolj karnevalsko. Pisatelj tako ni le glasnik višjih sil, pač pa tudi nižjih, je glas ljudstva, dvorni norček, ki mu njegova posebna pozicija na robu družbe omogoča kar največjo svobodo izražanja. Del eseja, ki opisuje obisk slovenske delegacije v palači švedskega kralja iz perspektive inteligentnega dvornega norčka, je med najbolj živimi in zabavnimi deli knjige. Pisatelja zanimajo predvsem zarotniška zavezništva, ki jih prebivalci palače sklepajo kljub togim ceremonijam, ki vladajo v njej. Stražar prekrši protokol, da bi gosta pozdravil v hrvaščini in mu povedal svojo zgodbo o tem, kako je spoznal svojo ženo Hrvatice; vrhunec večernih pogovorov slovenske delegacije v predsednikovi suiti pa je trenutek, ko vkoraka na prizorišče Štefka Kučan v copatih in pižami in tako prebije protokolarni hlad, ki ga čuti pripovedovalec med obiskom.

Kako nasmejati kralja in Potovanje preblizu se razlikujeta od prvih dveh sklopov po tem, da sta oba trdno povezana v celoto. Vezivo je fabula, ki ji za podlago služi potovanje – prvič na Švedsko h kralju, drugič v Indijo na snemanje nadaljevanke *Potovanje predaleč*. Slednji nam še posebej veliko pove o Flisarjevi iskateljski metodi. Esej govori o rojevanju projekta *Potovanje predaleč* – romana in scenarija, ki sta nastajala hkrati, sledilo pa jima je še večmesečno, izčrpujoče snemanje v Indiji, nenehno na meji bankrota in razdora med sodelujočimi. Esej je skupek tragično-komičnih anekdot iz časov snemanja (nenehni spori z občutljivo glavno igralko, ki jo zaradi spodobnosti ves čas snemanja spremlja mama; domačini, ki se čudijo nenavadnemu obnašanju belcev ...), predvsem pa revizija Flisarjevih razmišljanj, ki jih je zapisal v scenariju, a so se že med snemanjem filma spreminjala. Glavni lik, ki ga igra pisatelj sam, doživi vsaj delno razsvetljenje s pomočjo duhovne ljubezni do indijskega dekleta Sumitre in na koncu ugotovi, "da bi raje ostal nevrotik kot postal Buda" in da je napetost nesoglasij zelo ustvarjalna. Prav nasprotno Evald Flisar, igralec in idejni vodja filma, ob igranju tega prizora z naporno soigralko razmišlja povsem drugače, napetost nesoglasij se mu nikakor ne zdi plodna. Minilo je le nekaj mesecev, a avtor že občuti, da njegova teza ne drži povsem. In to takoj samoironično prizna. Njegova pisava se spet (tako kot pri večini njegovih del) rojeva iz dnevniškega zapiska, iz natančnega sledenja razmišljanjem, občutkom. Besedilo je zapis eksperimenta, ki ga pisatelj izvaja nad sabo. Pri sprejemanju pisane mešanice naukov ne zaupa toliko razumu kot izkušnji. Nauk iz izkušnje pa ni večer, saj je vsaka izkušnja začasna, in že ko pisatelj piše, se občutki spreminjajo. Vse je začasno, edina resnica, ki ostaja, je, da je treba resnico iskati. Tu spomni na L. N. Tolstoja ali J. J. Rousseauja, ki sta se uveljavila predvsem s svojimi deli, temelječimi na dnevniškem raziskovanju in seciranju lastne duše.

Vsak nauk (pa čeprav ga bo v naslednjem eseju morda že izpodrinil nasproten) je nekaj vreden le, če deluje v našem vsakdanjem življenju. S to mislijo Flisar tudi sklene svoje eseje: "razsvetljenje ni nekaj, kar je mogoče doumeti ali doživeti s stališča te ali one filozofije, ampak nekaj zelo preprostega – nekaj, kar je treba odkriti v lastnem življenju. Kajti če nam je tuje, ni razsvetljenje". S tem usmeri bralca k samostojnim meditacijam o odprtih temah, hkrati pa že vabi k branju naslednje knjige.